TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI Sınıf-12

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU KELİMELERİN ANLAM OLAYLARI

Ad Aktarması (Mecazımürsel)

Bir sözcüğü benzetme amacı gütmeden başka bir sözcük yerine kullanmaktır.

Bu anlam olayı daha çok "parça-bütün ilgisi, iç-dış ilgisi, neden-sonuç ilgisi, sanatçı-eser ilgisi, eşya-meslek ilgisi, yer-yön-yönetim-insan ilgisi" gibi yöntemlerle yapılır.

✤ **Parça-Bütün İlgisi:** Parça verilerek bütün, bütün verilerek parça kastedilebilir.

Uçak birkaç saat içinde Ankara'ya inecek. (Ankara-Bütün / Havaalanı-Parça)

Karanlıkta bir çift kulak bizi dinliyordu. (Kulak-Parça / İnsan-Bütün)

✤ **İç-Dış İlgisi:** İç verilerek dış, dış verilerek iç kastedilebilir.

Çayı ocağa koyup yanınıza geliyorum. (Çay-İç / Çaydanlık-Dış)

Sobanın üstündeki tencere fokur fokur kaynıyordu. (Tencere-Dış / Su-İç)

✤ **Neden-Sonuç İlgisi:** Bir olayın sonucu verilerek nedeni kastedilir.

Ölüm indirmede gökler, ölü püskürtmede yer (Ölüm-Sonuç / Bomba-Neden)

✤ **Sanatçı-Eser İlgisi:** Bir sanatçının adı verilerek eseri kastedilir.

Bugünlerde Tarık Buğra okuyorum. (Tarık Buğra-Sanatçı / Roman-Eser)

Zihnim bu şehirden, bu devirden çok uzakta,
Tanbûri Cemil Bey çalıyor eski plâkta. (Tanbûri Cemil Bey-Sanatçı / Şarkı-Eser)

✤ **Eşya-Meslek İlgisi:** Bir eşya ya da nesne verilerek o eşya ya da nesneyi kullanan meslek kastedilir.

Hayatını kalemiyle kazanıyordu. (Kalem-Eşya/Yazarlık-Meslek)

Başarılı eldivenle sözleşme yenilendi. (Eldiven-Eşya / Kalecilik-Meslek)

✤ **Yer-Yön-Yönetim-İnsan İlgisi:** Yer-yön adları verilerek oradaki insanlar veya yönetim kastedilir.

O günden sonra tüm köy bana acıdı. (Yer-Köy / İnsanlar)

Batı bu eserleri Doğu'dan almıştır diyebiliriz. (Batı ve Doğu-Yön / İnsanlar)

Deyim Aktarması (İstiare/Eğretileme)

Varlıklar, kavramlar arasında benzetme yoluyla bir ilişki kurularak biriyle ilgili özelliklerin diğerine aktarılmasıdır. Bu anlam olayı "insandan doğaya aktarma, doğadan insana aktarma, doğadan doğaya aktarma, duyular arası aktarma" şeklinde yapılır.

✤ **İnsandan Doğaya Aktarma:** İnsana ait özelliklerin doğadaki bir varlığa aktarılmasıdır. Buna aynı zamanda "kişileştirme" de denir.

Ve eşyamız ne küskün!
Yola çıktığımız gün,

(Necip Fazıl Kısakürek'e ait olan bu dizelerde insana ait özelliklerden biri olan "küskünlük", doğadaki bir varlığa "eşya"ya aktarılmıştır.)

✤ **Doğadan İnsana Aktarma:** Doğaya ait özelliklerin insana aktarılmasıdır.

Yine esip gürlüyordu Ahmet Bey.

(Cümlede geçen "esmek ve gürlemek" sözcükleri doğaya ait özelliklerdir. Bu özellikler bir kişiye -Ahmet Bey- aktarılarak doğadan insana aktarma yapılmıştır.)

✤ **Doğadan Doğaya Aktarma:** Doğadaki bir varlığın özelliğinin doğadaki bir başka varlığa aktarılmasıdır.

Gecenin zifirî karanlığı aydınlanıyor damlayan ayla.

(Cümlede geçen "damlamak" özelliği, doğaya aittir ve bu özellik doğadaki bir başka kavram olan "ay"a aktarılmıştır.)

✤ **Duyular Arası Aktarma:** Bir duyuya ait özelliğin başka bir duyuya aktarılmasıdır.

Parfümün tatlı bir kokusu vardı.

(Tatma organı dil ile algılanan "tatlı" olma özelliği cümlede koklama duyusuna aktarılmıştır.)

Güzel Adlandırma

Olumsuz çağrışımlar uyandırabilecek kavramları, olumlu şekilde ifade etmektir.

"Verem" yerine "ince hastalık", "ölüm" yerine "son yolculuk", "tabut" yerine "tahta at", gibi kullanımlar güzel adlandırmaya örnektir.

Dolaylama

Tek sözcükle anlatılabilecek bir varlığı, kavramı birden çok sözcükle anlatmaktır.

"Balık" yerine "derya kuzusu", "kömür" yerine "kara elmas", "turizm" yerine "bacasız sanayi", "İzmir" yerine "Ege'nin incisi", "kaleci" yerine "file bekçisi", "top" yerine "meşin yuvarlak", "pamuk" yerine "beyaz altın", "sinema" yerine "beyaz perde" vb. şeklindeki kullanımlar dolaylama örneğidir.

Kinaye (Değinmece)

Bir sözü hem gerçek hem de mecaz anlama gelecek şekilde kullanmaktır. Kinayede asıl amaç mecaz anlamı ön plana çıkarmaktır.

Gel benim sarı tamburam
Sen ne için inilersin
İçim oyuk, derdim büyük
Ben anın'çün inilerim

(Bu dörtlüğün üçüncü dizesinde geçen "içim oyuk" sözünde kinaye görülmektedir. Bir çalgı olan tamburanın gerçekten içi oyuktur ancak şiirde mecazlı bir söyleyişle içinin oyuk oluşu yaralı olduğunu ifade etmek için söylenmiştir.)

Tariz (Dokundurmaca)

Bir sözü tam karşıtını düşündürecek biçimde kullanmaktır. Dokundurmada amaç iğneleme yapmaktır.

"Aferin sana, bu işi de eline yüzüne bulaştırdın!" cümlesindeki "aferin" kelimesi tarizli bir söyleyişe sahiptir.

SORULAR

SORU 1

Küçük balıkçı çocuğu
Sen denizden
Yaramaz ve çapkın balıkları tutabilirsin

Bu dizelerde görülen anlam olayı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Ad aktarması B) Deyim Aktarması
C) Dolaylama D) Tariz
E) Kinaye

Cevap: B

SORU 2

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde dolaylama yapılmamıştır?

A) Bacasız sanayi bu yıl işletmecilerin yüzünü güldüreceğe benziyor.

B) Penaltı atışını kullanmak için meşin yuvarlağın yanına geldi.

C) Bu roman, beyaz perdeye ilk kez 1980 yılında aktarılmıştı.

D) Potanın perileri, bu akşam tarih yazmak için sahaya çıkıyor.

E) Daha önce böylesine gerçekçi bir yazarla karşılaşmamıştım.

Cevap: E

SORU 3

Bir sözü tam karşıtını düşündürecek şekilde kullanmaya tariz denir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu açıklamayı örneklendiren bir kullanım vardır?

A) Bu entelektüel açıklamalarınız sayesinde gençlerimiz kendi kültürüne yabancılaşıyor.

B) Son günlerde aldığım en güzel haber, kardeşimin birkaç gün içinde eve dönüyor olmasıydı.

C) Kurtuluş Savaşı'nı ele alan bu romanı daha önce sınıftaki hiçbir öğrenci okumamıştı.

D) Yazım Kılavuzu'nu karıştırırken anlamını bilmediğim birçok kelime ile karşılaştım.

E) Yasemin Hanım, hazırlıklarını tamamladıktan sonra bilgisayarın karşısına oturdu.

Cevap: A

SORU 4

Birdenbire kıpkızıl birkaç satırla yandı;
Bu dört mısra değil, sanki dört damla kandı.
Ben garip çizgilere uğraşırken baş başa
Rastlamıştım duvarda bir şair arkadaşa;

Bu dörtlüğün son dizesinde görülen anlam olayı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Deyim aktarması B) Ad aktarması
C) Güzel adlandırma D) Kinaye
E) Dolaylama

Cevap: B

SORU 5

Aşağıda verilen dizelerin hangisinde insandan doğaya aktarma yapılmıştır?

A) Gün batmada İstanbul'un üstünde Haliç'ten,
Bir renge bürünmüş yanıyor Marmara içten.

B) Durgunlaşıp engin, silinirken kırışıklar,
Oklar gibi fışkırmada her yandan ışıklar...

C) Bir pembe bulut bağrı delinmiş kanamakta,
Yorgun uyuyan tekneler altında uzakta.

D) Altındır ufuk çizgisi, altındır akisler,
Altın tozu halinde iner her yana sisler...

E) Durgun sular üstünde kesik vakvakalarla,
Uçmakta gümüş martılar, altın gagalarla.

Cevap: C